
ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 783 “18” “19”+781.972

ББК 85.3

Юрій Медведик

УКРАЇНСЬКА ТА СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКА БАРОКОВА ДУХОВНА ПІСНЯ В ДОСЛІДЖЕННЯХ СУЧАСНИХ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ СЛАВІСТІВ

Стаття присвячена висвітленню основних здобутків західноєвропейських славістів у питаннях дослідження української та східнослов'янської духовнопісенної творчості XVII–XVIII ст. Головну увагу привернуто до вибраних праць Ганса Роте (Бонн), Дітера Штерна (Бонн–Берлін; тепер – Гент, Бельгія), Ахіма Рабуса (Фрайбург), Петера Женьоха (Братислава). Автором статті відзначено їх вагомий внесок у вивчення духовної пісні та поповнення джерельної бази досліджень. Також звернено увагу на певні суперечності в трактуванні розвитку жанру, його генеалогії, указано на наявні дискусійні твердження щодо історії створення деяких пісенників, окремих пісенних текстів тощо.

Ключові слова: духовна пісня, славістика, текстологія, генеалогія, інципітарій.

Аналіз стану досліджень української та східнослов'янської духовної пісні, які здійснені західноєвропейськими славістами за останні два десятиліття, є актуальною проблемою, оскільки таким чином постає змога оцінити їх внесок у розвиток наукової думки щодо жанру, зіставити результати досліджень тощо. Відтак метою й основним завданням статті є огляд найважливіших праць західноєвропейських славістів за останні два десятиліття.

Одним із центрів зацікавлення українською та східнослов'янською духовною пісенністю барокової доби в західному славістичному світі останнім часом є Патристична комісія, яка вельми продуктивно діє при Академії наук землі Північний Рейн-Вестфалія (Бонн, Німеччина). Нею керує патріарх німецької славістики професор Ганс Роте. Тому розмову про західноєвропейські славістичні студії над духовною піснею слід розпочинати з огляду основних праць цього авторитетного в колах європейських славістів ученого. У сфері його інтересів насамперед широке коло питань щодо греко-візантійської та східнослов'янської літургійної спадщини. Не оминає він увагою й надбання духовнопісенних (паралітургійних) культур періоду пізнього Ренесансу – бароко. Він виявляє інтерес до питань зародження та розвитку духовної пісні в слов'янських культурах, специфіки взаємовпливів, джерелознавчих аспектів тощо. Особливу увагу приділяє проблемі створення інципітних каталогів і публікаціям текстів. Власне щодо розв'язання останнього питання, то роботу над ним Г.Роте розпочав ще у 80-ті роки минулого століття [20]. Але тільки з другої половини 90-х років духовна пісня стає доволі стабільним об'єктом його уваги. У цьому зв'язку варто згадати його редакторську та видавничу участь у публікуванні російського рукописного співаника кінця XVII ст. з фондів Державного Історичного музею в Москві. У коментарях до текстів збірника, який підготувала до друку американська дослідниця Ольга Дольська, Ганс Роте зробив чимало цікавих екскурсів в історію східнослов'янських духовних пісень, у тому числі українських, адже більше ніж дві третини текстів співаника є українського та польського походження [18, с.331–338]. Це не дивно, бо польські й українські духовні пісні-канти становили основу репертуарів ранніх московських співаників поряд з деякими російськими кантами, переважно авторства Германа Воскресенського. Тому, добре знаючи матеріали ранніх російських рукописних співаників, він зацікавився впливами польської духовної пісенності на українську та російську [5, с.109–126].

У цій статті Г.Роте спершу робить короткий огляд історії вивчення східнослов'янської духовної пісні від праць Володимира Перетца до сучасних дослідників. Ведучи мову про нинішній стан вивчення духовнопісенної спадщини, він зазначає, що сьогодні “деякі західноукраїнські дослідники відновили роботу з пошуку рукописних записів”, згадуючи при цьому Ростислава Радішевського (насправді – киянина) та автора цієї статті. “Залишається тільки зачекати, до якого результату вони прийдуть, наскільки вони відійдуть від суто української позиції і наскільки порівняльним буде їх аналіз” [5, с.114]. Заклик справедливий, бо вивчати національну духовну пісню поза центрально-східноєвропейським контекстом немислимо. Певною мірою сказане підтверджує праця Р.Радішевського “Роксоланський парнас”, яка присвячена українській польськомовній бароковій поезії. До неї включено також декілька духовних

пісень українського православного діяча Йоаникія Галятівського, які надруковані в Києві 1672 року [15]. Віднайдення стародруку й опублікованих у ньому текстів пісень дозволяє стверджувати те, що в московських співаниках кінця XVII ст. усі польськомовні духовні пісні, яких майже 150, польського авторства. Тому подальші джерелознавчі пошуки щодо цього питання є необхідними.

Немає сенсу говорити про те, як важливо якомога точніше атрибутувати рукописну, а нерідко й друковану духовнопісенну пам'ятку, тим паче ту, яка була переміщена з одного регіону в інший, наприклад, з України в Московію (Росію). Тому введення до наукового обігу результатів таких пошуків є справою відповідальною. О.Позднеев у своїх працях намагався повсякчас оперувати даними щодо атрибутування рукописних збірників. Та Г.Роте пише, що “це не більше ніж інформація. Звідки вона взята й за яких причин, ми не знаємо. Але й це тільки перший крок. Датування для пізніх рукописів XVIII ст. відсутнє майже повністю” [5, с.119]. Сказано дещо емоційно, але в багатьох випадках небезпідставно щодо датування, генеалогії текстів, шляхів їх міграції тощо. Та попри все О.Позднеев і сьогодні один із найбільш авторитетних дослідників російської й східнослов'янської барокової пісні. Він займався надзвичайно потужним пластом культури, у якому тісно переплетено національне з інтернаціональним, і грані між ними нерідко так стерті, що важко піддаються аналізу навіть найдосвідченішим знавцям жанру.

Приміром, не можна погодитися з О.Позднеевим, а також Г.Роте [16] у тому, що в другій половині XVIII ст. почався “перехід” російських світських і духовних пісень в Україну. Першим на початку XX ст. цю хибну тезу став обстоювати галичанин-москвофіл Юліан Яворський [8]. Утім подекуди в українських співаниках середини – другої половини XVIII ст. зустрічаємо тексти російських пісень (“піснь московська”), але *виключно* світського змісту. Якщо ж вести мову про духовні пісні, то можна говорити, що деякі призабуті українські духовні пісні середини – другої половини XVII ст. дійсно за певних обставин поверталися в український репертуар, але часто істотно русифіковані. Нерідко у XVIII ст. на основі старих текстів, переважно їх інципітів і тематичного спрямування, створювали нові духовнопісенні тексти, які можемо побачити в першому українському друкованому нотному Почаївському співанику (1773) і “Богогласнику” (Почаїв, 1790–1791). Загалом це питання ще до кінця не досліджене, а тому має перспективу досліджень.

Відтак далі мова про одну із статей ще одного німецького славіста Дітера Штерна. Його висновки далеко не такі категоричні, та попри все він частково розділяє погляди згаданих дослідників. Почасти це простежується при розгляді пісні до св. влч. Варвари “Красная Діво, кров Тя украшает”. Її створено приблизно в 40-х рр. в Україні, не виключено, що Єпіфанієм Славинецьким. Д.Штерн вважає, що пісня “мабуть, спочатку прийшла з України в Москву, щоби знову вернутися в Україну в доопрацьованому вигляді” [6, с.236]. З приводу цього варте деяке пояснення. Найдавніший запис пісні зафіксовано в українському рукописі приблизно в третій чверті XVII ст., а в московських він зустрічається орієнтовно з останньої чверті згаданого століття. Час від часу її записи в різноманітних варіантах знаходимо в українських рукописах XVIII ст., у т. ч. у “Богогласнику”, а в російських з початку XVIII ст. вона поступово зникає з репертуарів. То чи “доопрацьовували” її в Московії? Та не забуваймо, що барокова духовнопісенна творчість у європейських культурах є “мігруючою літературою” (Г.Роте), тому тією чи іншою мірою взаємообміни відбувалися, але при генеральній лінії впливів із Заходу на Схід.

Найбільш помітна праця Д.Штерна, присвячена визначній пам'ятці східнослов'янської духовної пісенності, “Супрасльський Богогласник”, більша частина якого переписана василіянськими ченцями на теренах білорусько-польсько-литовського пограниччя в середині XVIII ст. [9]. Засновниками Супрасльського монастиря (поч. XV ст.) були вихідці з України – магнати Хоткевичі та киево-печерські монахи. Відтак традиції української релігійно-музичної творчості тут плекали віками в тісному поєднанні з білорусько-польською культурою. Тому не дивно, що хоча співаник переписано не в Україні, він тим не менше майже цілковито складається з українських духовних пісень. З огляду на це, Д.Штерн пов'язує “Супрасльський Богогласник” насамперед з українською духовнопісенною творчістю доби бароко. Такий підхід не викликає заперечень, бо рукопис, правдоподібно, переписували монахи-василіяни, вихідці із західноукраїнських земель: велика кількість прославних пісень до чудотворних ікон Галичини

та Волині цьому непрямому підтвердженню. Є тут і пісня Мохнатинській іконі Богородиці (Чернігівщина), особливо шанованій на Лівобережній Україні. З пієтетом до неї ставився гетьман Павло Полуботок. Виняток з-поміж українських іконославильних пісень становить тільки одна – до Ятв'язької чудотворної ікони “Услішіте всі людє...” (Гродненщина).

“Супрасльський Богогласник” значною мірою відображає іонаціональні впливи в українській духовнопісенній творчості, головню польські та латинські. Це одна зі складових генези духовнопісенного жанру. Але є й інші не менш важливі – сакральна гимнографія, так званий “покаянний стих”, сутність якого в українській музичній культурі пізнього ренесансного – ранньобарокового періодів ще вимагає подальшого вивчення попри епізодичні спроби деяких дослідників за більш ніж сотню літ (В.Перетц, О.Кадлубовський, О.Позднеев, Н.Герасимова-Персидська, Н.Серьогіна, Ю.Медведик та ін.). Д.Штерна зацікавила еволюція духовного стиха “Прийми мя, пустини, яко мати чадо своє...”, який у XVII ст. переріс у жанр духовної пісні-канта (“О, прекрасная пустини, прийми, мя к своей густини...”) [7, с.441–452]. Текстологічно аналізуючи текст пісні “Прийми мя, пустине...”, він вказує на те, що її оригіналом є “стих покаянний або “прибильний” XVI ст. [...], після якого з'явилися дві силабічні обробки, з яких старша датується серединою XVII ст., а молодша з першої половини XVII ст. Старша силабічна обробка, мабуть, українського походження, хоча більшість варіантів засвідчено у великоруських (тобто московських) співаниках” [7, с.441]. Таким чином, німецький дослідник достатньо ясно вказує на духовнопісенний силабічний текст 1649 р. із “Львівського літопису”, уведений до наукового обігу автором цієї статті ще 1994 року в кандидатській дисертації. “Молодша обробка” – білоруська, яка опублікована у виданні “Гісторія або правдивое виписане святого Йоанна Дамаскина о житті святых преподобних отец Варлаама Йосафа і о наверненню індіян” (Кутейн, 1637).

Ще одна стаття німецького славіста теж джерелознавчого спрямування. Вона присвячена питанням генеалогії духовного канта [6, с.231–237]. У ній він пише: “Наша інформація про точний час і місце створення деяких пісень покрита мороком туманності [...]. Також невідомо, якими шляхами передавалися пісні” [6, с.231]. Звичайно, усі зауваження доречні*. Та навряд чи вдасться розв'язати поставлені проблеми хоча б наполовину, позаяк автентичні (авторські) тексти віднайти дуже важко через відсутність найбільш давніх рукописів. З огляду на XVIII ст., цю проблему розв'язати дещо простіше, хоч оптимістичні прогнози теж навряд чи доречні, навіть якщо, приміром, узяти рідкісні авторські збірники творців українських духовних пісень. Один із них уклав Дмитро Левковський [2, с.223–237].

Окрім Г.Роте та Д.Штерна до східнослов'янської духовнопісенної творчості звертається Ахім Рабус (Фрайбург), якого, насамперед, цікавить мова пісенних текстів. Як не дивно, в Україні лінгвісти цим не надто переймаються. Один із небагатьох винятків останнього часу – кандидатська дисертація Ігоря Грималовського “Мова української духовної поезії XVIII – початку XIX століття” (Чернівці, 2006), де увагу дослідника приділено й пісенним текстам.

У 2004 р. А.Рабусем захищено магістерську роботу, а нещодавно (2008) докторську дисертацію, предметом яких є дослідження мови духовних пісень за записами в рукописних співаниках кінця XVII–XVIII ст. У цих роботах уперше проаналізовано мовну специфіку текстів найдавнішого українського нотованого співаника з фонду А.Петрушевича, № 233 (90-ті рр. XVII – середина XVIII ст.) [13; 14]. Остаточні результати досліджень синтезовано в його монографії. Тут піддано аналізу мову текстів пісень, які створені авторами, що походили з так званих “рутенських земель”, тобто українсько-білоруських. На його думку, у цих землях на той час характерною ознакою мовної ситуації було існування поліфункційної мови, яка базувалася на місцевих діалектах “рутенської мови” (проста мова). Він вважає, що ця мова утверджувалася “поліфункційним шляхом морфосинтаксичних, а також лексичних запозичень із польської та церковнослов'янської мов. [...]. Проста мова не могла бути використана в сакральних сферах, напр. в Літургії [...]. Прикметно, що лексика пісень “переважно вернакулярна, тобто рутенська” [14, с.347], іншими словами, вона пройнята місцевими впливами, характерними “простій мові”, незважаючи на те, що в ній зустрічаємо “багато фонологічних церковнослов'янізмів”. А.Рабус стверджує, що мову пісень можна розглядати як “компроміс між сакральною мовою

* Детальніше про дослідження духовної пісні Д.Штерном див. [1, с.106–120].

(lingua sacra) і вернакулярною мовою (lingua apostolica)” [14, с.347]. Зауважимо: саме вернакулярні (місцеві) лексичні впливи й характеризують тексти як українські, що й не дивно, адже не тільки збірник АСП №233, але й інші, зокрема “Супрасльський Богогласник”, переписані українцями.

Над дослідженням давньої духовнопісенної спадщини продуктивно працює словацький славіст Петер Женюх (Братислава). Особливо його цікавить духовнопісенна культура Східної Словаччини й українського Закарпаття. Пісенна творчість регіону чи не найпізніше привернула увагу дослідників, але за столітній період зроблено немало. Проте науковцям ще належить розв’язати багато питань щодо пошуку, систематизації та атрибутування закарпатських рукописних співаників XVIII–XIX ст., шляхів міграції текстів латинського, словацького, польського, чеського, німецького походження в українську, насамперед регіональну, закарпатську духовнопісенну культуру, кореспондування місцевої піснетворчості із загальноукраїнською.

Найбільш помітною працею П.Женюха стала його публікація духовних пісень (475 текстів), які були створені або співали в Мукачівській єпархії впродовж XVIII–XIX ст. [10]. Виданню передує чимала розвідка, у якій проаналізовано ряд праць про духовну пісню на Закарпатті та в Східній Словаччині (І.Франко, В.Гнатюк, М.Возняк, Юл.Яворський, І.Панькевич, О.Мишанич, С.Пап, М.Стефанович, Д.Штерн, Ю.Медведик та ін.), зроблено екскурси в історію пісень, приділено увагу їх походженню, авторству тощо. Однак у цій масштабній праці (майже 1 000 сторінок) не обійшлося без чималої кількості помилок, перекручень. Приміром, щодо так званої “місцевої піснетворчості”, яка нерідко такою не була, бо багато текстів створено галицькими, волинськими, подільськими піснетворцями. Варто було б у коментарях до текстів використати матеріали монографій С.Щеглової та О.Позднеєва про духовні пісні, зокрема богогласникові, які були добре відомі серед мирян Мукачівської єпархії в зазначених століттях, а деякі й у наш час. Це дозволило б уникнути низки помилкових висновків і припущень.

Та позитив помітно переважає: опубліковано велику кількість пісень, багато з яких уперше. Вартий уваги “єпархіальний зріз”, що викликає зацікавлення та схвалення, але, з іншого погляду, породжує проблеми, бо в роботі недоречно залучені деякі важливі рукописи, які не укладено та переписано в цій єпархії. Відтак сумнівно або безпідставно стверджувати, що окремі пісні походять з історичного Закарпаття чи користувалися місцевою популярністю.

Одна з останніх вагомих праць дослідника присвячена віднайденому Шариському співанику XVIII ст. [21], до якого увійшли духовні пісні й українські світські, тобто народні. Духовнопісенні тексти співаника у великій кількості використані словацьким славістом у праці про Мукачівську єпархію. Відтак висловлені щойно зауваження фактично стосуються й цієї статті, бо багато коментарів щодо пісень є спільними для обох досліджень. З огляду на це, видається, що варто коротко привернути увагу до питання датування збірника. На думку П.Женюха, це – початок XVIII ст., що не відповідає істині, бо це конволют різних десятиліть XVIII ст. Одним із прикладів на підтвердження цього може бути наявний у друкованому співанику 1773 р. текст пісні “Вселенний світе, людіє страни...”. Запис пісні в Шариському співанику вже хоча б останню частину рукопису ототожнює із 70–80-ми роками XVIII ст., оскільки вона створена для першого українського нотованого співаника 1773 р. на пошану ікони Почаївської Богородиці [4].

Отже, навіть побіжний огляд дозволяє стверджувати, що за останні два десятиліття західноєвропейськими славістами зроблено досить багато в дослідженні української та східнослов’янської духовнопісенної творчості. Уведено до наукового обігу рідкісні рукописні пам’ятки, опубліковано сотні текстів, зроблено спроби глибше пізнати генезу жанру в східнослов’янському релігійно-мистецькому світі тощо. У їх працях неодноразово наголошується на тому, що попри всі успішні результати й надалі залишаються актуальними проблеми створення цілісної джерельної бази, інципітних каталогів, введення до наукового обігу невідомих або маловідомих текстів, їх варіантів та ін. Тому такі важливі системна співпраця та діалог між українськими й західноєвропейськими славістами щодо поглибленого вивчення духовної пісні як жанру, що тісно пов’язує між собою різні національні культури не тільки слов’янського світу, але й центральноєвропейського.

1. Медведик Ю. Еволюція німецьких славістичних студій над українською духовною піснею XVII–XVIII ст. / Ю. Медведик // Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. – 2010. – № 3 (8). – С. 106–120.

2. Медведик Ю. Невідомі духовні пісні Дмитра Левковського останньої чверті XVIII – поч. XIX століть / Ю. Медведик // ЗНТШ. – 1993. – Т. CCXXVI. – С. 223–237.
3. Медведик Ю. Современные немецкие славистические исследования восточнославянского барочного духовно-песенного творчества (конец XX – начало XXI вв.) / Ю. Медведик // *Bibel, Liturgie und Frömmigkeit in der Slavia Byzantina : Festgabe für Hans Rothe zum 80 Geburtstag* / [Hg. D. Christians, D. Stern, V. Tomelleri]. – München : Otto Sagner, 2008. – S. 419–439.
4. Пісні до Почаївської Богородиці. Перевидання друку 1773 року / [транскр., комент. і дослідж. Ю. Медведика]. – Львів : Місіонер, 2000. – 149 с. – (Серія “Історія української музики” ; вип. 6 : Джерела).
5. Ротэ Г. Западная (польская) духовная песня на восточнославянской почве: опыт постановки задачи / Г. Ротэ // *Traduzione e rielaborazione nelle letterature di Polonia, Ucraina e Russia XVI–XVIII secolo*. – Alessandria : Edizioni dell’Orso, 1999. – С. 109–126.
6. Штерн Д. Духовный кант – возможности и границы его генеалогической реконструкции / Д. Штерн // *Russica Romana*. – Pisa ; Roma : Istituti editoriali e poligrafici internazionali, 2002. – Vol. VIII. – С. 231–237.
7. Штерн Д. Похвала пустыни Иоасафа – замечание к истории духовной песни у восточных славян / Д. Штерн // *Slovenská, latinská a cirkevno-slovanská náboženská tvorba 15–19 storočia*. – Bratislava, 2002. – S. 441–454.
8. Яворский Ю. Великорусские песни в старинных карпато-русских записях / Юлиан Яворский // *Известия ОРЯС ИАН*. – С. Пб., 1912. – Кн. 1. – С. 106–189.
9. *Die Liederhandschrift F 19-233 (15) der Bibliothek der Litauischen Akademie der Wissenschaften* / [Eine kommentierte Edition von Dieter Hubert Stern]. – Köln ; Weimar ; Wien : Böhlav, 2000. – 689 S. – (Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte : Reihe B: Editionen : N. F., Bd. 29).
10. *Kyryllische paraliturgische Lieder: Edition des handschriftlichen Liedguts im ehemaligen Bistum von Mukačevo im 18. und 19. Jahrhundert* / [Hrsg. von Peter Žeňuch]. – Köln ; Weimar ; Wien : Böhlav, 2006. – 982 S. – (Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte : Reihe B: Editionen : N. F., Bd. 23) (*Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae* : vol. II).
11. *Pozdneev A. Polskie pieśni w rękopiśmiennych śpiewnikach rosyjskich XVII – XVIII wieku* / A. Pozdneev // *Pamiętnik literacki*. – Warszawa ; Wrocław, 1962. – Rocznik LIII. – Zeszyt 2. – S. 477–489.
12. Rabus A. [рец. на:] Медведик Ю. Українська духовна пісня XVII–XVIII століть. – Львів : УКУ, 2006. – 324 с. // *Zeitschrift für Slavische Philologie*. – 2007–2008. – Bd. 65. – Helf 2. – S. 429–433.
13. Rabus A. *Das Kantional ASP 233 : Eine sprachliche Untersuchung ostslavischer geistlicher Lieder* / Achim Rabus. – Freiburg, 2004. – 143 S. (Magisterarbeit, Universität Freiburg).
14. Rabus A. *Die spräche ostslavischer geistlicher Gesänge im kulturellen Kontext* / Achim Rabus. – Freiburg, 2008. – 401 S. (*Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. Seriem condiderunt Rudolf Aitzetmüller – Jozef Matl – Linda Sadnik. Nunc edendam curat Eckhard Weiher*. – T. LII).
15. *Rokolański Parnas : polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI do początku XVIII wieku* / [Wybrał i opracował R. Radyszewskýj]. – Kraków : Wydawnictwo Naukowe DWN, 1998. – 408 s. – (Antologia; cz. II).
16. Rothe H. *How did non-liturgical spiritual songs come to Moscow?* / H. Rothe // *Сонца тваё не закоціцца, і месяц твой не схаваецца : зб. артыкулаў па беларусістыцы і багаслоўі ў гонар 80-годзьдзя з дня нараджэньня і 50-годзьдзя сьвятарства айва Аляксандра Надсана* ; [пад рэд. І. Дубянецкай, А. Макміліна, Г. Сагановіча]. – Менск : Тэхналогія, 2009. – С. 169–172.
17. Rothe H. *Paraliturgische Lieder bei den Ostslaven, besonders Ukrainer (Östliche Liturgie und westliches Kirchenlied)* / H. Rothe // *Sprache und Literatur der Ukraine zwischen Ost und West* / [ред. та упоряд. J. Besters-Dilger, M. Moser, S. Simonek]. – Bern ; Berlin ; Bruxelles ; Frankfurt am Main ; New York ; Wien : Peter Lang, 2000. – S. 17–31.
18. *Spiritual Songs in Seventeenth-Century Russia. Edition of the MS 1938 of the State Historical Muzeum in Moscow (GIM)* / [Transcribed and Edited by Olga Dolskaya / Editorial Note by Hans Rothe]. – Köln ; Weimar ; Wien : Böhlav, 1996. – 367 p. – (Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Reihe B: Editionen N. F. ; Bd. 4).
19. Stern D. *Ostslavische Cantiones und Kantionale: Ursprung und Verbreitung* / D. Stern // *Sakrale Grundlagen slawischen Literaturen* / Herausgegeben von Hans Rothe / [ред. P. Thiergen]. – München : Verlag Otto Sagner, 2002. – S. 107–133.
20. *Verse und Lieder bei den Ostslaven 1650–1720 : Incipitarium : Anonyme Texte* / [ред. F. Schäfer, J. Bruss, H. Rothe]. – Köln ; Wien : Böhlav, 1984. – 327 s. – (Bausteine zur Geschichte der Literatur bei den Slaven ; Bd. 23).
21. Žeňuch P. *Znovuobjavený Šarišský spevník zo začiatku 18. storočia vo svetle etnicko-konfesionálnych pomerov v karpatskom priestore* / P. Žeňuch // *Slavica Slovaca. Slavistica*. – Ročník 41. – Číslo 2. – Bratislava, 2006. – S. 136–169.

Статья посвящена рассмотрению основных научных достижений западноевропейских славистов в вопросах исследования украинского и восточнославянского духовнопесенного творчества XVII–XVIII вв. Особое внимание уделено избранным трудам Ганса Ротэ, Дитера Штерна, Ахима Рабуса, Петера Женоха. Автором статьи отмечен их заметный вклад в современное изучение духовной песни, в создание более глубокой источниковедческой базы исследований. Вместе с тем обращено внимание на некоторые спорные вопросы в понимании интерпретации путей развития жанра, его генеалогии, указано на имеющиеся дискуссионные утверждения относительно истории создания некоторых песенников, отдельных песенных текстов.

Ключевые слова: *духовная песня, покаянный стих, песенник, славистика, источниковедение, инципитарий.*

The article is an attempt to characterize main achievements of contemporary West-European slavists in the study of Ukrainian and West-Slavic sacred songs. The most fruitful elaboration of sacred song heritage has been recently done by German and Slovak researchers. As a result, three monographs, many articles, and hundreds of Ukrainian sacred songs texts have been written and published, their profound literary and linguistic analyses have been made. Also basic attention is focused by foreign scientists on the problem of the influence of West-European (Latin, German, Czech, Slovak, Polish) baroque paraliturgic culture on Ukrainian and East-Slavic sacred song creativeness of the XVII–XVIII centuries.

Key words: *West-Slavic, sacred song, baroque paraliturgic culture, incipit.*

УДК 783
ББК 85.3

Тетяна Кіреєва

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВИЙ ВИМІР ДУХОВНОЇ МУЗИКИ

У статті розглядається проблема найфундаментальніших категорій музичного мислення, простору й часу, поза якими не може існувати феномен музики, духовної зокрема. Висловлюється переконання, що просторово-часовий вимір виявляє новизну в духовній музиці, формує новітній музично-естетичний простір, адекватний новому баченню світу й людини. Багатомікове, упродовж двох тисячоліть існування України дає ідеал вічного щастя, християнську віру, національну філософську думку, національну музику, новітні прояви музичного мислення, просторово-часовий аспект якого займає важливе місце у формуванні музично-естетичного простору духовної музики українського православ'я.

Ключові слова: *духовна музика, часо-простір, музична естетика, музичне мислення.*

Відродження духовної спадщини, звернення до глибинних шарів культури Всесвіту стало яскравою ознакою Нового часу.

Універсальною моделлю розвитку Всесвіту, “патріархом” форм життя є спіраль. Це – найбільш поширена форма від атомів до галактик, молекула в живій матерії, молекула ДНК має форму подвійної спіралі [1, с.74]. Сфера є прафеноменом, що лежить в основі формотворення буття [6, с.211]. Указані ознаки, циклічність, ритм, становлення психологічної цілісності залишаються актуальними, оскільки відбувається зміна загального контексту проблеми, перехід меганарацій модерну до поліфонічності сучасного філософського мислення, прискорення соціального ритму діяльності, криза ідентичності, пов’язаної з Новим і Новітнім часом, проблема темпорування часу як тривалість соціального ритму тощо.

Існуючі дослідження культури, мистецтвознавства регіонів, світу охоплюють часові періоди, фактори, проблеми. Новий і Новітній час досліджується в різних науках як механізм історичних процесів. Сьогодні з позиції сучасного бачення світу, різних часових культур, духовного простору й ритмів видатних особистостей виникає нова інтерпретація історичності у сфері філософсько-культурологічного, музичного знання, стає проблема найфундаментальніших категорій музичного мислення, простору й часу, поза якими не може існувати феномен музики, духовної зокрема, висловлюється переконання, що просторово-часовий вимір виявляє новизну в духовній музиці, формує новітній музично-естетичний простір, адекватний новому баченню світу та людини, які потребують новітніх розробок, що і є метою нашої роботи.

За останні десятиріччя культурознавство збагатилося вагомими науковими працями, що присвячені періодам історії аудіального мистецтва зі значенням мовної символіки, їх зміс-